

AFTENPOSTENS

KRONIKK 27. 8. 1957

Bjørnstjerne Bjørnson, Anker og Arvesen

Av universitetsbibliotekar ØYVIND ANKER

I «Over ævne Andet stykke» som utkom i 1895 har Bjørnson i 3. akt en stort anlagt scene, som gir et møte mellom arbeidsgiverne. Det er kommet sammen deputerte fra alle landets kanter for å danne en forening til motvekt mot arbeidernes fagforening. Den sterkeste blant dem, fabrikkieren Holger, presiderer og akten åpner med at en av de deputerte nettopp avslutter sin tale. Talen har vakt et stort røre ved den forsonlige grunninnstilling i den pågående kamp. «Vi må ikke svare på ondt med ondt», sier taleren. «Vi får ikke det gode frem i folk ved det. Og får vi ikke bygge på. Så har vi ingen fremtid». Taleren går ned under taushet, står det. Bjørnson hadde latt denne talers navn være Anker, og han sa selv i et brev til Herman Ankers søster Dikka Møller på Thorsø at han ved denne skikkelsen mente å reise et monument over sin gamle venn. Scenen ble lest høyt for Anker, som var blind, fortelles det. Han ble sterkt beveget, men så sa: «Tror du, han gjør narr av meg?» Bjørnson mente sikkert ikke å gjøre narr av Herman Anker. Når han tok levende modeller, tok han vanligvis trekk fra flere. Denne gang hadde Bjørnson satt selve havnet på modellen inn. Vi har hans ord for at han aldri

ville ta så synlig modell i det ytre og så pålyve ham egenskaper, modellen ikke hadde. Bjørnson mente selv at han hadde reist et monument over sin venn idealisten Herman Anker, han som trodde på det gode muligheter. «De gode gjerninger redder verden» var Bjørnsons egne ord på dødsleiet. Han følte seg på dette punkt i slekt med Anker.

Men figuren Anker i «Over ævne II» uttømmer på ingen måte kapitlet Anker-Bjørnson. Et sitat fra et brev fra Bjørnson til Arvesen gir et vesentlig annet bilde av forholdet: «Kære Arvesen», skrev Bjørnson, «nei nu vil jeg (siden han vil det) slaa mig løs fra dette dansk-norske kvinnemenneske Herman Anker med sin (paa grund af indre national vaklen) evindelige modsigelsestrang. Jeg slaar ham sikkerlig for en del løs fra dit liv, med det samme. Efter denne artikel tror jeg han betænker sig paa at fortsætte med nogen folkehøjskole for det første. Nu skal du ta den in straks og sende mig 10 eksemplarer. Jeg rejser lige over nytår. Hører du. Den er jo ikke lang . . . Glædelig jul.

din Bjørnst. Bjørnson.

Jeg vil ikke have den rettet, og tør du ikke ta den, så send den straks til Dagbladet. Bed Hansen og Gloersen at læse korrektur, hører du! Slusk!

Arsaken til Bjørnsons vrede brev og hans sikkert like fnysende artikkel, var en artikkel i Arvesens blad Oplandenes Avis, som innunder jul 1872 gikk iredte med Bjørnson for hans artikler om å endre holdningen overfor Tyskland. Artikkelen var signert «H. A.», men H. A. var ingenlunde Herman Anker. Vi vet nå at det var Halvor Andreas Bentsen. Kanskje følte Arvesen at det var litt ubetenksomt av ham å ha latt artikkelen signere med sin egen medbestyrers forbokstaver? Han telegraferte ihvertfall straks til Bjørnson at han hadde tatt feil.

Bjørnsons brev viser to ting: for det første hvor snar han kunne være til å mistenke selv sine gode venner, når han selv var såret og angrepet — eksemplet er ikke enestående. For det annet er det et vidnesbyrd om, med en litt outrert uttrykksmåte, den oppfatning som Gausdalshoyskolefolkene med Christopher Bruun i spissen hadde av Sagatunskolen: den var ikke tilstrekkelig norskivrig, den la ikke tilstrekkelig vekt på målspørsmålet, og det til tross for at skolen hadde fått attest fra selveste Vinje, som i «Dølen» skrev rosende om skolen og om «uroksen» Grundtvig. Dette synet har forøvrig hatt en tendens til å holde seg den dag i dag. Hverken Anker eller Arvesen hørte til de ivrige målfolk — slike som Bruun, Janson, Wollert Kohnow (S. B.), Ingvar Bøhn eller Mathias Skard. Skjønt både Arvesen og Anker hadde stor sans for et folkelig mål, var det ikke det som var vesentlig for dem. Og Bjørnson ble som kjent ikke lenge i målleiren han heller.

Nå, Bjørnson ble snart blid igjen. Uværet drog over for denne gang. Men et halvt år senere måtte Arvesen holde for og det offentlig i sin egen avis. Bjørnson hadde et frispørsmål overfor sine venner og de lot ham ha det.

Enda et eksempel på Bjørnsons skrivemåte skal tas frem i denne forbindelse. Det var mange år se-